

Abstract

In this study, fifty-eight myths taken from Aytül Akal and included in the book "Mythical Tale" were examined. In these fifty-eight fairy tales examined, eight values were found to be dominant. These values are according to their frequency values as follows: Love, cooperation, friendship, respect for being healthy, respect, freedom, cleanliness, responsibility. The first part of this study consists of four parts; the first part contains the definitions and explanations about the concepts; the second part contains the method section which shows how the research data are collected and analyzed; the findings part where the data obtained in the third part are presented; and the fourth part, result section. A qualitative research method aimed at understanding the causes of human and group behaviors has been used in this study, which is aimed to determine the value of Aytül Akal's tale and the prominent values in these tables. In addition, case studies have been adopted as qualitative research strategies in this study and qualitative data collection techniques such as content analysis have also been utilized. As a result, when the data obtained from the study are taken into consideration, it has been determined that the eight most valuable values in the tables will be the source of adoption and adoption of social norms and behaviors. In addition, it is thought that the study will lead to the studies on the examination of the values that have been taken in the past years, especially the values education. It has been seen that the values at the fair are very effective in creating the desired behavioral change in the target group. From this point of view, Aytül Akal has reached the conclusion that the items received by the school should be included in primary and secondary school textbooks.

Keywords: Aytül Akal, tale, value

Özet

Bu çalışmada Aytül Akal tarafından kaleme alınan ve "Masal Masal" adlı kitapta yer alan elli sekiz masal incelenmiştir. İncelenen bu elli sekiz masalda sekiz değer öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu değerler frekans değerlerine göre sırasıyla şunlardır: Sevgi, yardımlaşma, arkadaşlık, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, özgürlük, temizlik, sorumluluk. Dört bölümden oluşturulan bu çalışmanın birinci bölümünde kavramlarla ilgili tanım ve açıklamaların yer aldığı giriş bölümü, ikinci bölümünde araştırma verilerinin nasıl toplanıp analiz edildiğini ortaya koyan yöntem bölümü, üçüncü bölümünde elde edilen verilerin sunulduğu bulgular bölümü, dördüncü bölümün ise elde edilen veriler sonucunda ulaşılan genel değerlendirmenin bulunduğu sonuç bölümü yer almaktadır. Aytül Akal'ın masallarında değerlere yer verilme durumu ve bu masallardaki öne çıkan değerleri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, insan ve grup davranışlarının nedenini, nasilini anlamayı amaçlayan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada nitel araştırma stratejisi olarak durum çalışması benimsenmiştir ve içerik analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinden de faydalanılmıştır. Sonuç olarak, çalışmadan elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda, masallarda

¹ Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, hifzitoz@mynet.com

² Bilim Uzmanı, MEB Türkçe Öğretmeni, semrasenek_87@outlook.com

en çok işlenen bu sekiz değer toplumsal norm ve davranışların benimsenmesi, benimsetilmesinde kaynaklık edeceği tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmanın özellikle son yıllarda kaleme alınmış masalların değerler, değerler eğitimi açısından incelenmesine yönelik çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir. Masallarda yer alan değerlerin hedef kitlede istenilen davranış değişikliğini oluşturma açısından oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında, Aytül Akal tarafından kaleme alınan masalların ilkökul ve ortaokul ders kitaplarında yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aytül Akal, masal, değer

Giriş

Kurnaz (2004) masalı “Hayal ürünü kişi veya varlıkların, bilinmeyen bir yer ve zamanda başlarından geçen olağan ve olağanüstü olayların anlatıldığı anonim halk edebiyatı türü” olarak tanımlamaktadır. Tezel (2009) ise “Olayların geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, arap bacı vb. kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir” şeklinde ifade etmektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere masallarda yer, zaman ve kişiler hayal mahsulleridir.

Boratav (2014) masalı “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlatıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” olarak tanımlar. Yani ona göre masallar, dinleyicileri inandırma gayesinde değildir. Ancak Sakaoğlu (2012) bu düşüncenin tam tersini savunur. Ona göre masallar her ne kadar hayal mahsulü olsalar da dinleyicileri inandırabilen sözlü anlatım ürünleridir. İster gerçekliğe dayansın isterse gerçekten tamamen bağımsız olsun masalların olay, yer, zaman, kişi ve varlık kadrosuyla çocukları bambaşka bir dünyayı keşfe çıkardıklarını kabul etmek gerekir. Çocuğun çıktığı bu yolculukta yer ve zaman kavramı yoktur ve dümen hayalin sınırsızlığına çevrilmiştir.

Masalları, her milletin dönen aynasına benzeten Künos (2001) ise masalların eski zamanların dinini, edebiyatlarını, yargılarını yazılmış tarihlerden daha fazla anlattığını savunur. Sözlü gelenekten gelmiş olması, anlatıcısının da kültürel birikiminden beslenmiş olması bu düşünceleri destekler niteliktedir. Ancak masallar içinde doğduğu ve yetiştiği kültürü gelecek kuşaklara bir tarihçi edasıyla sunmaz. Günay’ın (1998) da belirttiği üzere masallar, kendine has bir atmosferde ve üslupla, kendi mantık silsilesi içinde geleneksel motiflerle anlatılır.

Masallar halk masalları ve yapay nitelikli masallar olmak üzere ikiye ayrılırlar: Halk masalları, “Bir toplumun ya da ulusun, tarihsel süreç içerisinde oluşan dilden dile, ağızdan ağza sözlü olarak anlatılan özgün ürünlerdir.” (Güleryüz, 2003) Yapay nitelikli masallar, çocuk edebiyatının zamanla bağımsız bir alan olmasıyla birlikte, özellikle eğitimci yazarların çabasıyla gündeme gelmiştir. Birçok yazar, halk masallarını esas alarak eser vermişlerdir. (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007)

Masalların gerek toplumsal normları aktarma gerekse kişisel değerleri kazandırma konusunda çok önemli bir eğitim unsuru olduğu yadsınmaz. Masallar; var olmanın, insan olmanın sırrını veren ürünlerdir.

Davranışların istenilen yönde biçimlenmesi, kıymet verilen ve neticesinde mutlaka pekiştirilen hareket ve düşünce kalıplarının ortaya koyulması ile gerçekleşir. Aydın ve Gürler (2014) arzu edilen, bireylere rehberlik eden ve önem derecesi yüksek olan hedefleri değer olarak nitelendirirken Hökelekli (2011), insanlara kılavuzluk eden bu kuralları eylem ve davranışların yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini ortaya koymaya çalışan ilke standartlar olduğunu dile getirir. Aynı şekilde Fichter (2015) da sosyolojik olarak ele aldığı değer olgusunu grup veya toplumun, kişilerin, örüntülerin ve diğer sosyokültürel nesnelere önemliliğini değerlendirmeyi sağlayan ölçütler şeklinde açıklar.

Değerlerin insan davranışlarını, gerek evrensel gerekse toplumsal yasalara göre yargıladığı sonucuna varabiliriz. İlke ve standartlar evrensel nitelikte olabileceği gibi sadece belli toplumlar tarafından kabul görmüş de olabilir. Her toplumun yaşam tarzı, hayata bakış açısı, kıymet verdiği şey birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bireylerden beklentileri de birbirinin aynısı olmayacaktır. “Değerler, insanların kişisel istekleri ya da beğenileri olmayıp grupların ya da toplumların kabul ettikleri, herkes için iyi, herkes için arzulanır olma özelliğine sahip ve toplumlar arası da geçerliliği olan özelliklerdir.” (Silah, 2000) Burada amaç ideal bir birey, toplum ve insana yakışır bir şekilde yaşanabilecek evrensel düzen ortaya çıkarmaktır. Zihni kötü düşüncelerden arındırıp eylemlere sağlıklı bir şekilde yön verebilmektir.

Araştırmanın amacı Aytül Akal tarafından kaleme alınmış olan masalarda öne çıkan değerleri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda Aytül Akal'ın elli sekiz masalı incelenerek masalarda yer alan değerler tespit edilmeye ve tespit edilen değerlerin bireylere hangi açılardan etki ettiği ortaya konulmaya çalışıldı.

Bu çalışmanın edebi masalların değerler eğitimi açısından etkili bir şekilde kullanılması, okunması ve okutulması gibi çalışmalara yön vereceğine inanılmaktadır.

Çalışmamızda Aytül Akal'ın masallarında değerler eğitimi ait unsurlar tespit edildi. Aytül Akal'ın masallarının değerleri aktarma, değerler konusunda farkındalık oluşturma, değerler eğitimi katkı sağlama konusunda ne denli öneme sahip olduğu ortaya konuldu. Bunun yanında Akal'ın masallarında kullandığı farklı karakterlerin değer aktarımındaki rolü tespit edildi. Çalışmamızın özellikle son yıllarda kaleme alınmış masalların değerler, değerler eğitimi açısından incelenmesine yönelik çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

Aytül Akal'ın masaları üzerine yazılmış benzer çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar:

Kuzu, T. (2007). “Aytül Akal'ın Masalarıyla Çocuklara Demokratik Yaşam Eğitimi”, Ankara: II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri) 04-06 Ekim 2006, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kuzu T. (2008). “Aytül Akal'ın Masalarıyla Çocukta Çevre Bilinci Geliştirme, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 19, s. 327-339.

Küçük, B., Gedik, F., Akkuş, Z. (2014). “Masal Kitaplarının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Değerleri Perspektifinden Analizi, Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), s.1071-1087.

Yukarıda belirtilen bilimsel çalışmaların dışında Aytül Akal tarafından kaleme alınan masaları konu edinen birçok çalışma mevcuttur. Bunlardan biri de Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü tarafından 9-11 Mayıs 2012 tarihinde gerçekleştirilen “Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Aytül Akal” adlı sempozyumdur. Bu sempozyumda yer alan bildiriler Gültekin, Sivri, Çiftçi ve Yılmaz (2013) tarafından yayına hazırlanmıştır:

Yazar İncila ÇALIŞKAN tarafından “Aytül Akal'ın ‘Kardeş İsteyen Çocuk’ Kitabındaki Masalarda Doğa ve Çevre Algısının İncelenmesi” adlı sempozyum bildirisi;

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü Öğrencisi Rukiye CABADAN tarafından “Aytül Akal'ın ‘Geceyi Sevmeyen Çocuk’ Adlı Yapıtında Çocuk Eğitimi ve Çocuk Eğitiminde Aile Faktörü” adlı sempozyum bildirisi;

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Türkan KUZU tarafından “*Akal’ın Sağlıklı Çocukları: Akal’ın Masal’ın Masallarıyla Çocukta ‘Sağlık’ Bilinci Geliştirme*” adlı sempozyum bildirisi;

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Arş. Gör. Ramazan Volkan ÇOBAN tarafından “*Aytül Akal’ın Eserlerinde Kültür Aktarımı*” adlı sempozyum bildirisi;

Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Betül MUTLU, Okt. Nuran BAŞOĞLU tarafından “*Eko eleştiri Kuramına Göre Aytül Akal’ın Ağaç Masallarında İnsan- Doğa İlişkisi*” adlı sempozyum bildirisi;

Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Arş. Gör. Eyup Sertaç AYZ tarafından “*Aytül Akal’ın ‘Dilek Ağacı’ masalı üzerine Metin Dilbilimsel Bir Çözümleme*” adlı sempozyum bildirisi;

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğrencisi İrem TOPRAK tarafından “*Aytül Akal’ın ‘Güzel Dünyamıza Masallar’ Serisi Kitaplarında İnsan Hakları ve Demokrasi Vurgusu*” adlı sempozyum bildirisi;

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü, Büşra SALTİK tarafından “*Aytül Akal’ın ‘Rengini Arayan Top’ Adlı Eserinde Eğitsel İletiler*” adlı sempozyum bildirisi;

Yöntem

Araştırma Modeli

Aytül Akal’ın masallarında değerlere yer verilme durumu ve bu masallardaki öne çıkan değerleri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanıldı. “İnsan ve grup davranışlarının nedenini ve nasıldığını anlamaya yönelik araştırmalara nitel araştırma denir. Nitel araştırmalar kişilerin kanaatleri, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi öznel verilerle meşgul olur. Bir sosyal olayı doğal ortamı ve doğal oluşumu içinde tasvir eder.” (Saruhan ve Özdemirci, 2011). Nitel araştırma yazılı kaynakların incelenmesi ve analiz edilmesine olanak tanınması, olayları ve durumları tanımlayıcı ve betimleyici bir yol izlemesi nedeniyle çalışmaya yön veren araştırma yöntemidir.

Bu çalışmada nitel araştırma stratejisi olarak durum çalışması benimsenmiştir. “Mc Millan (2000) durum çalışmalarını bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntem olarak tanımlamaktadır.” (Akt. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Bu stratejinin seçilme nedeni ele alınan durumun ayrıntılı bir şekilde açıklanması, tanımlanması ve değerlendirilmesini sağlamaktır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni edebi masallar olup örnekleme Aytül Akal’ın kaleme aldığı masallardır. İncelenen masallar şunlardır: “Geceyi Sevmeyen Çocuk”, “Geceyi Unutan Fil”, “İp Bacaklı Uzaylı Çocuk”, “Ben Büyükm”, “İnatçı Çocuk”, “Uyumak İstemeyen Zürafa”, “Küçük Kertenkele”, “Meraklı Uzay Çocuğu”, “Fasulye Motorlu Uçan Daire”, “Suda Oynamayı Kim Sevmeyiz?”, “Karanlıktan Korkan Çocuk”, “Dağınık Çocuk”, “Canı Sıkılan Çocuk”, “Canı Sıkılan Aydede”, “Işıkları Dolaşan Çocuk”, “Şımarık Fil”, “Park Yiyen Robot”, “Küçük Anne”, “Cadı Burunlu Fabrika”, “İki Kavgacı Ağaç”, “Sinderella Olmak İsteyen Çocuk”, “Üç Uçan Çocuk, Kardeş İsteyen Çocuk”, “Nerden Çıktı Bu

Kardeş?”, “Ormandaki Apartman”, “Denizin Altını Merak Eden Vapur”, “Çikolata Çocuk”, “Gezmeyi Seven Ağaç”, “Yatağın Altındaki Harfler”, “Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor”, “Yaşlı Çocuk”, “Kimin Yatağı Uçuyor?”, “Sabahı Boyayan Çocuk”, “Bütün Oyuncaklar Benim, Bana Bir Rüya Ver, Kızamık Olan Fil, Rengini Arayan Top, Terlikleri Kim Giyecek?”, “Buruşuk Kâğıt Parçası”, “Uzaylı Çocuğun Ödevi”, “Üç Sihirli Öpücük”, “Soru Balonları”, “Masalları Arayan Çocuk”, “Masalını Arayan Ejderha”, “Büyük Yatakta Kim Yatacak?”, “Üç Gözlü Çocuk”, “Yaramaz Trafik Lambası”, “Çöp Kafalı Çocuk”, “Kitap Perisi”, “Reklamları Çizen Çocuk”, “Işığını Yitiren Yıldız”, “Bu Dünya Kimin?”, “Dilek Ağacı”, “Dünyanın En Güzel ağacı”, “Ormanın Renkleri Kimde?”, “Ormanın Yeni Komşuları”, “Ben Ne Olacağım?”, “Ben Ne Zaman Büyüyeceğim?”

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada içerik analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinden de faydalanılmıştır. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2008) “İçerik analizi, yazılı belgelerde ya da diğer iletişim ortamlarında (Örn. Fotoğraflar, filmler, şarkı sözleri, reklamlar) yer alan bilgileri ve sembolleri, yani içeriği inceleme tekniğidir.” (Neuman, 2013).

Bulgular

Aytül Akal tarafından kaleme alınan ve “Masal Masal” adlı kitapta yer alan elli sekiz masalda sekiz değer öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu değerler frekans değerlerine göre sırasıyla aşağıda ele alınıp incelenmiştir.

Sevgi

Akarsu (2015) sevgiyi, *hoşa giden bir şeye eğilim; tutkuya dek varabilen bir ruh durumu* olarak ifade eder. Ona göre sevgi beş şekilde karşımıza çıkar: 1. Karşı cinse karşı duyulan sevgi. 2. Çocuğa karşı duyulan sevgi. 3. Bir nedene dayandırılmayan duygudaşlık. 4. Uzun süre içinde oluşup gelişen kişisel gönül dostluğu. 5. Doğaya vb.lerine duyulan sevgi.

Aytül Akal masallarının çoğunda *sevgi* değerine yer verir. Özellikle anne ve çocuğunun birbirlerine karşı duydukları sevgi en çok işlediği konulardır. Hatta “Masalları Arayan Çocuk (MAÇ)” adlı masalda anne ve çocuk arasında öyle bir bağ oluşmuştur ki çocuğa göre annesinden daha mükemmel bir insan yoktur. Masalın aşağıdaki bölümü anne ve çocuk arasındaki sevgi bağının ne boyutta olduğunu daha net görmemizi sağlayacaktır:

“Peki, ama kiminle evleneceğim?”

“Kimi seversen.”

“Ben seninle evleneceğim!” demiş çocuk.

“Anneyle evlenilmez ki!” demiş annesi.

“Ama ben en çok seni seviyorum anneciğim.” (MAÇ, s.178)

Burada çocuk annesini hayatının merkezine koymuştur. Dününde, bugününde ve yarınında hep annesi vardır. Hiç kuşkusuz annenin çocuğuna karşı sergilediği olumlu tutum ve davranışlar, çocuğun annesine güven duyması ve onu bu kadar sevmesine ortam hazırlamıştır.

Kimi zaman çocuklar annelerini o kadar çok severler ki en çok kendilerini sevmesini isterler. Hatta bu yüzden bazen kardeşler arasında küçük kıskançlık krizleri de olabilir.

“Üç Sihirli Öpücük (ÜSÖ)” masalında olduğu gibi. Burada iki kardeş annelerinin bir diğerini sevdiğini düşünerek tartışırlar. Anneleri, her ikisini de eşit derecede sevdiğini ifade etse de buna inanmazlar. Onların bu tartışmalarından yorulan anneyi Yorgun anneler perisi heykele dönüştürür. Annelerinin en çok kimi sevdiğini anlamaları için de üç öpücüğe ihtiyaçları vardır. Yorgun anneler perisinin yaptığı bu sınav çocukların gerçeği görmelerini sağlar:

“Ben şimdi anladım! Annem her zaman ne söylerdi, hatırlasana. İkinizi de çok seviyorum demez miydi?” İki kardeş ele tutuşmuşlar. Biri sağından, biri solundan, annelerinin yanağına son hakları olan üçüncü öpücüğü birlikte kondurmuşlar. (ÜSÖ, s.169)

“Ben Ne Olacağım (BNO)” adlı masalda da peri kızı olmak isteyen bir çocuğun anne ve babasıyla arasında geçen şu konuşmalar, aile arasındaki ilişkinin ve sevgi bağının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir:

“Ben büyüyünce peri kızı olacağım! Peri kızı nasıl olunur, bilen var mı?”

“İstersen sana mavi tüllerden kabarık bir elbise dikeyim, şimdiden cici bir peri kızı ol.” demiş annesi.

“Sen zaten benim güzel peri kızsın.” demiş babası. (BNO, s.235)

Tablo 3.1: Sevgi değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Sevgi	Geceyi Sevmeyen Çocuk, Ben “Büyüküm”, İnatçı Çocuk, Uyumak İstemeyen Zürafa, Suda Oynamayı Kim Sevmez?, Canı Sıkılan Çocuk, Park Yiyen Robot, Küçük Anne, İki Kavgacı Ağaç, Kardeş İsteyen Çocuk, Nerden Çıktı Bu Kardeş? Ormandaki Apartman, Denizin Altını Merak Eden Vapur, Çikolata Çocuk, Gezmeyi Seven Ağaç, Işığını Yitiren Yıldız, Yatağın Altındaki Harfler, Bütün Oyuncaklar Benim, Bana Bir Rüya Ver, Kızamık Olan Fil, Rengini Arayan Top, Terlikleri Kim Giyecek? Üç Sihirli Öpücük, Masalları Arayan Çocuk, Dilek Ağacı, Dünyanın En Güzel Ağacı, Ormanın Renkleri Kimde? Ormanın Yeni Komşuları, Ben Ne Olacağım? İp Bacaklı Uzaylı Çocuk, Canı Sıkılan Aydede, Cadı Burunlu Fabrika, Çikolata Çocuk, Kimin Yatağı Uçuyor, Büyük Yatakta Kim Yatacak?

Yardımlaşma

Yardım değeri Türkçe Sözlükte (2011) şu şekilde tanımlanmaktadır: 1.Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet 2. Bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç maddeleri. 3.Etki 4. Bağış, iane 5. İşlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek.

Yardım gerek toplumsal gerekse toplumlar arası bağı güçlendirir. Yardım sadece kişisel veya sosyal bir olgu değildir. Doğadaki her canlının yardıma ihtiyacı olabilir.

Birini ölümün eşiğinden kurtarmak belki yardımların en büyüğüdür. Yeniden hayata tutunan kişi yaşamını tekrar gözden geçirme, kendini sorgulama fırsatı bulur. Kendini sorgulayan insan da hayatındaki boşlukları doldurmaya, yanlışları düzeltmeye çalışır. “Küçük Kertenkele (KK)” adlı masalda kibri ve hırsı yüzünden gözleri karararak kertenkele

kendini timsah sanarak yüzmeye çalışır. Kendisinin bir timsah değil, kertenkele olduğunu suya batmaya başlayınca kabul eder. Neyse ki imdadına bir timsah yetişir:

“Ben timsah değilim!” diye bağırmuş kertenkele. “Ben yalnızca küçük bir kertenkeleyim, yüzme bilmem. Kurtarın beni!”

Küçük kertenkele böyle söyleyince timsahlardan biri uzun kuyruğunu uzatmış ve küçük kertenkeleyi alıp sahile bırakmış. (KK, s.35)

Sosyal yaşamda herkesin ve her şeyin birbirine ihtiyacı vardır. Çünkü yaşam her zaman düz bir çizgide ilerlemez. Kimi zaman yolumuzun üzerine taşlar, hendekler çıkabilir. Bu engelleri aşarken tutunacak bir dal ararız. Ancak bazen bize yardım edecek veya bizim yardımında bulunacağımız insanlar yakınımızda bulunmayabilir. Bu noktada insanlığını her daim yanında taşıyan, kilometrelerce uzaktaki bir insanın çığlıklarını duyacak kadar duyarlı insanlar, karanlığımızı aydınlığa çevirebilirler. “Bana Bir Rüya Ver (BBRV)” masalında olduğu gibi. Bu masalda çocuk gece yatmadan önce gazeteye göz atarken kendi yaşlarında iki çocuğun resmine gözü takılır. Resimdeki çocuklar dile gelir ve ülkelerinde yaşadıkları sorunları anlatırlar. Bu çocukların ne yiyecek yemekleri ne yikanacak suları vardır. Ülkeleri kurak olduğu için bitki yetişmemekte, hayvanları açlıktan ölmektedir. Çocuk kendisinden kilometrelerce uzaktaki arkadaşlarının ne kadar zor durumda olduğunu görür ve bu olaya kayıtsız kalamaz. Onların bu durumuna şöyle bir çözüm bulur:

Çocuk gözlerini kapatır kapatmaz, hemen uçağa atlamış ve o iki çocuğun olduğu ülkeye ulaşmış. Onlara cebinden çıkardığı yiyecekleri vermiş. Kızarmış tavuklar, köfteler, havuçlar, elmalar, üzümler...(BBRV, s.146)

“Soru Balonları (SB)” adlı masalda da uzaylı çocuklar, buldukları yerden çok uzakta, hiç bilmedikleri bir gezegende yaşayan çocuklar için endişe duymaktadırlar. Çünkü bu gezegende yaşayan çocuklar bir ekranın karşısında zamanlarını tüketmekte ve hiç kitap okumamaktadırlar. Ancak Uzaylı çocukların onlar için yapabilecekleri bir şeyler mutlaka vardır:

“Eğer orada yaşayan çocuklar soru sormaya başlarsa, onlar da bizim gibi bol bol araştırır, durmadan kitap okurlar. Ne dersiniz, onlara yardım edelim mi?”

O günden sonra kendi soru balonlarına, ekranda gördükleri gezegenin koordinatlarını vermişler. (SB, s.172)

Tablo 3.2: Yardımlaşma değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Yardımlaşma	<i>Ben “Büyüküm”, Uyumak İstemeyen Zürafa, İp Bacaklı Uzaylı Çocuk, Küçük Kertenkele, Meraklı Uzay Çocuğu, Karanlıktan Korkan Çocuk, Küçük Anne, Cadı Burunlu Fabrika, İki Kavgacı Ağaç, Sinderella Olmak İsteyen Çocuk, Üç Uçan Çocuk, Nerden Çıktı Bu Kardeş? Ormandaki Apartman, Denizin Altını Merak Eden Vapur, Gezmeyi Seven Ağaç, Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor, Kimin Yatağı Uçuyor?, Bütün Oyuncaklar Benim, Bana Bir Rüya Ver, Kızamık Olan Fil, Rengini Arayan Top, Uzaylı Çocuğun Ödevi, Üç Sihirli Öpücük, Soru Balonları, Masalını Arayan Ejderha, Büyük Yatakta Kim Yatacak?, Çöp Kafalı Çocuk, Işığını Yitiren Yıldız, Dilek Ağacı, Ormanın Renkleri Kimde?, Ormanın Yeni Komşuları, Ben Ne Olacağım?, Ben Ne Zaman Büyüyeceğim?</i>

Arkadaşlık

TDK Türkçe Sözlükte (2011) arkadaş, “birbirine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri” olarak tanımlanmaktadır. Arkadaşlık ise “arkadaş olma durumu, arkadaşına yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet” şeklinde ifade edilmektedir. Arkadaşlık, her koşulda birbirinin yanında olmayı gerektirir. Arkadaşlar, birlikte ağlayıp birlikte gülen; birbirini eleştiren ancak asla hakaret etmeyen; birbirlerinin yanlışlarını örtmek yerine onları düzeltme yoluna giden insanlardır. Canlı, cansız her şeyle arkadaşlık edebiliriz.

Arkadaşlar birbirlerine her zaman yardım ederler. Bazen de küçük bir yardım büyük bir arkadaşlığın temellerini oluşturur. Yani bu iki durum arasında açık bir sebep-sonuç ilgisi vardır. “Küçük Anne (KA)” adlı masalda küçük bir kız, evinin çevresindeki yardıma ihtiyacı olan civciv, köpek, kuzu, buzağıya sahip çıkar ve kısa sürede aralarında güzel bir arkadaşlık bağı kurulur. Aşağıdaki ifadeler bu arkadaşlığın uzun yıllar süreceğinin sinyallerini vermektedir:

O gece hepsi küçük kızın odasında uyumuş. Sabah olunca da hep beraber evlerini aramışlar.

(...)

Tavuk civcivini, anne köpek yavrusunu, koyun kuzusunu, inek de buzağını görünce çok sevinmiş. Küçük kız ve arkadaşları, tekrar görüşmek üzere ayrılmışlar. (KA, s.79)

Arkadaşlıkta imkânsız diye bir şey yoktur. Çünkü arkadaşlar birbirlerini koşulsuz severler. Karşısındakini eksigiyle, fazlasıyla, tüm farklılıklarıyla, olduğu gibi kabul ederler. “Uzaylı Çocuğun Ödevi (UÇÖ)” adlı masalda arkadaşlık kavramı mekânın sınırlarını aşar. Dünyayı keşfetmeye gelen Uzaylı çocuk Dünya’da çeşitli zorluklarla karşılaşır. Bu zorluklardan biri de parasının olmamasıdır. Uçan dairesini paraya dönüştürünce de evine dönebilmesi imkânsız hâle gelmiştir. Neyse ki imdadına Dünyalı arkadaşları yetişir ve şu sözleriyle uzaylı çocuğu telkin ederek arkadaşlığını gösterir:

“Uzaylı çocuk çok üzgünmüş. Başından geçenleri anlatmış ve “Uçan dairem olmadan eve dönemem,” demiş.

Çocuk, “Üzülme,” demiş, “Para şekline dönüştürdüğün uçan daireni geri almak zor değil ki! Top oynamak yerine gidip çalışır, parayı geri kazanırsın. Gel benimle...” (UÇÖ, s.165)

Arkadaşlık paylaşmaktır. Karşısındakinin acısıyla acı duymak, mutluluğuyla mutlu olabilmektir. En önemlisi kendi sevincini başka biriyle bölüşme samimiyetini hissedebilmektir. “Rengini Arayan Top (RAT)” adlı masalda toplardan biri renk seçeceği alana geç kalır ve renksiz kalır. Bu durum karşısında çok üzülen renksiz topa arkadaşları destek olur ve onunla kendi renklerini paylaşırlar. Rengini arayan topun bu durum karşısında arkadaşlarına karşı duyduğu minneti anlatan ifadeleri arkadaşlığın ne denli önemli bir değer olduğunu ortaya koymaktadır:

Renksiz top şimdi öyle güzel, öyle canlıymış ki... “Teşekkür ederim. Hepiniz çok iyi arkadaşsınız...” demiş öteki toplara. Sonra sayısız renkli top, yeryüzüne dağılmış. Çocukları sevindirmek, onlarla arkadaş olmak için... (RAT, s. 154)

Tablo 3.3: Arkadaşlık değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Arkadaşlık	İp Bacaklı Uzaylı Çocuk, Uyumak İstemeyen Zürafa, Dağınık Çocuk, Canı Sıkılan Aydede, Park Yiyen Robot, Küçük Anne, Cadı Burunlu Fabrika, İki Kavgacı Ağaç, Üç Uçan Çocuk, Denizin Altını Merak Eden Vapur, Gezmeyi Seven Ağaç, Kimin Yatağı Uçuyor?, Bütün Oyuncaklar Benim, Bana Bir Rüya Ver, Rengini Arayan Top, Uzaylı Çocuğun Ödevi, Masalını Arayan Ejderha, Çöp Kafalı Çocuk, Işığını Yitiren Yıldız, Dünyanın En Güzel Ağacı, Ormanın Renkleri Kimde?, Ormanın Yeni Komşuları

Sağlıklı Olmaya Önem Verme

Sağlık yaşamdaki en önemli değerdir. Yaman'ın (2014) da dediği gibi bizlere bağışlanan en önemli nimet akıl, ruh ve beden sağlığıdır. Kişilerin yeteneklerini ortaya koyabilmesi, belirlenen hedeflere ulaşabilmesi, kişisel yaşamında veya sosyal alanda kendini doğru bir şekilde ifade edebilmesi aklen, ruhen ve bedenen sağlıklı olmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Bedenen, zihnen ve ruhen sağlıklı bireyler olabilmek için ne ile beslenildiğine dikkat edilmelidir. İnsan sağlığını tehdit eden besin maddelerinden uzak durulmalıdır. Vücudun vitamin, mineral, protein ve karbohidrata belli oranda ihtiyacı vardır. Bunların gereğinden fazla ya da az tüketilmesi birtakım sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. "İp Bacaklı Uzaylı Çocuk (İBUÇ)" adlı masalda da yemek yemeyen, sadece çikolata ve şeker tüketen bir çocuk vardır. Bu çocuk tıpkı kendisi gibi şeker ve çikolata dışında hiçbir şey tüketmeyen ip bacaklı uzaylı çocuk ve onun gezegenini görünce sağlıklı besinler tüketmenin önemini anlar. Bu konudaki duygu ve düşüncelerini de şu cümlelerle ifade eder:

"Ama nasıl olur?" diye şaşkınlıkla sormuş çocuk. "Sen hiç meyve yemedin mi? Elmanın, şeftalinin tadını bilmiyor musun? Sonra, sebzeler de çok yararlıdır. Patatesi, havucu, lahanayı tatmadın mı yoksa?" (İBUÇ, s.18)

Beden temizliği sağlık açısından oldukça önemlidir. Örneğin, dişlerin her gün düzenli bir şekilde fırçalanması, diş aralarında ve yüzeyinde biriken yiyecek kırıntılarının yok olmasını sağlar. Dişlerin fırçalanmaması sonucunda şekerli ve asitli maddeler dişlerin çürümmesine neden olur. Ancak kimi besinlerin aşırı tüketilmesi diş fırçalama eylemini etkisiz kılar. Bunun için bu tip besinlerin çok fazla tüketilmemesi gerekir.

"Reklamları Çizen Çocuk (RÇÇ)" adlı masalda da sağlıklı beslenme ve diş sağlığı arasındaki doğrusal ilişkiye dikkat çekilir. Bu masalda istekleri bitmek bilmeyen çocuğuna annesi, reklamda görüp de çizdiği bir şeyi almayı teklif eder. Çocuk bu teklifi kabul eder. Ancak bu çocuğun çizdiği bir resimde hayat bulan başka bir çocuk o kadar çok şeker tüketmiştir ki bu durum dişlerinin sağlıksız olmasına hatta çürümmesine neden olmuştur. Dişleri çürüten çocuğun pişmanlığı yüzüne ve konuşmalarına yansır. Onu böyle gören ve şaşkınlığını gizleyemeyen masalın asıl kahramanına öğüt niteliğinde olan şu sözleri söyler:

“Dişlerin çürümüştü! Yoksa sen hiç diş fırçalamıyor musun?” diye sormuş reklamları çizen çocuk.

“Fırçalamaz olur muyum?” demiş şeker yalayan çocuk. “Ama o kadar çok şeker yedim ki, artık fırçalamakla bile temizlenmiyor. Şekerin dişler için zararlı olduğunu annem hep söylerdi de ona inanmazdım.” (RÇÇ, s.208)

“Yaşlı Çocuk (YÇ)” adlı masalda da sağlıklı yaşamın püf noktaları üzerinde durulur. Bu masalda çocuk, “Bir yaş daha büyüdün”, “Yaşlandın” gibi doğum günlerinde kullanılan kalıp ifadeleri duyunca yanlış anlar. Yaşlandığını zannederek üzülür. Aslında yaşlı olmadığını ve sağlıklı yaşamının sırrını bahçedeki 100-150 yıllık ağaç ona şu şekilde anlatır:

“Terliyen soğuk su içmez, soğuk havalarda da iyi giyinirsen hasta olmazsın. Ekran karşısında uzun süre oturmak da sağlığa zararlı, biliyor muydun? Neden bol bol spor yapmıyorsun? Ya sigara? Büyüyünce sigara içecek misin?”

“Asla!” demiş çocuk. (YÇ, s.133)

Tablo 3.4: Sağlıklı olmaya önem verme değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Sağlıklı Olmaya Önem Verme	İp Bacaklı Uzaylı Çocuk, Uyumak İstemeyen Zürafa, Fasulye Motorlu Uçan Daire, Suda Oynamayı Kim Sevmez?, Küçük Anne, Cadı Burunlu Fabrika, Çikolata Çocuk, Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor, Yaşlı Çocuk, Kimin Yatağı Uçuyor? Kızamık Olan Fil, Terlikleri Kim Giyecek?, Buruşuk Kâğıt Parçası, Kitap Perisi, Reklamları Çizen Çocuk

Saygı

Saygı değeri Türkçe Sözlükte şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır: (2011) 1. *Üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram* 2. *Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu*. Bu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, saygı değerinin kişisel, toplumsal, kültürel ve inanç boyutu ortaya çıkmaktadır.

Toplu hâlde yaşamının en önemli gerekliliklerinden biri herkesin birbirine saygılı davranmasıdır. Evrensel normlar olduğu gibi her toplumun kendine özgü normları vardır. Bu kurallara uymak, bizim dışımızda başka bireyler, canlılar olduğunu kabul ederek onların da hakları ve özgürlük alanları olduğunu bilincine varabilmek gerekir.

Trafik kurallarına uymak da sosyal yaşamın gerekliliklerinden biridir ve bireylerin birbirlerine saygılarının göstergesidir. Araba kullanırken dikkatli davranmak, insan yaşamını tehlikeye atacak davranışlardan kaçınmak gerekmektedir. “Işıkları Dolaşan Çocuk (İDÇ)” adlı masalda da bu duruma dikkat çekilir. Masalda çocuğun seçtiği ikinci ışık bir arabaya aittir. Bu arabada bir delikanlı ile bir genç kız eğlenmektedir. Arabanın arka koltuğundaki çocuğu, delikanlının araba kullanırken yaptığı saygısızlık rahatsız eder ve çocuk, duyduğu bu rahatsızlığı aşağıdaki tepkiyi vererek gösterir:

Çocuğun korkudan yüreği ağzına gelmiş. Böyle de araba kullanılır mıymış? O büyüdüğü zaman bütün kurallarına uyacak, araba kullanırken başkalarına saygılı olmayı hiç unutmayacakmış. (İDÇ, s.65)

Söz ve davranışlarımızın başkalarını rahatsız etmediğinden emin olmalıyız. Bunu öğrenmemiz için de karşımızdakilerden izin almamız gerekir. Böylece hem onları zor duruma düşürecek hareketler yapmamış hem de onların düşüncelerine önem verdiğimizizi, fikirlerine saygı duyduğumuzu göstermiş oluruz.

“Meraklı Uzay Çocuğu (MUÇ)” adlı masalda da izin alma ve saygı arasındaki doğrusal ilişki üzerinde durulur:

Uzaylı çocuk her zaman meraklı bir çocuk olmuş. Ama merak etmekle zarar vermek arasında önemli bir fark olduğunu artık çok iyi biliyormuş. Merak ettiğini önce soruyor, sonra karıştırıyormuş. Böylece kimseyi üzmiyormuş, kimsenin kalbini kırmıyormuş. (MUÇ, s.40)

Hoşgörülü, alçakgönüllü olmak, herkesin ve her şeyin sosyal yaşamın bir parçası olduğunu kabul etmek, kendine yapıldığı zaman olumsuz karşılanan bir davranışı başkalarına yapmamak da saygının önemli göstergeleridir. Bu çerçeveden bakıldığı zaman saygı değerini konu alan başka masallardan da bahsedebiliriz:

“Geceyi Unutan Fil (GUF)” masalında bir türlü gece olduğuna inanmayıp gürültü yaparak arkadaşlarını uyutmaz. Ancak kendisi de aynı durumla karşı karşıya kalınca yaptığı hatanın farkına varır ve bir daha uyumak isteyen kimseyi rahatsız etmez:

O günden sonra gece ve gündüzü hiç karıştırmamış! Gündüzleri oynamış, geceleri uyumuş. Uyumak isteyenleri hiçbir zaman rahatsız etmemiş. (GUF, s.15)

Tablo 3.5: Saygı değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Saygı	Geceyi Unutan Fil, Uyumak İstemeyen Zürafa, Meraklı Uzay Çocuğu, Suda Oynamayı Kim Sevmez?, Işıkları Dolaşan Çocuk, Şımarık Fil, İki Kavgacı Ağaç, Bütün Oyuncaklar Benim, Rengini Arayan Top, Uzaylı Çocuğun Ödevi, Yaramaz Trafik Lambası, Ormanın Renkleri Kimde? Ormanın Yeni Komşuları

Özgürlük

Akarsu (2015) özgürlük değerini şu şekilde ifade etmektedir: 1. *Bağlı olmama; dışarıdan etkilenmemiş olma; engellenmemiş olma; zorlanmamış olma.* 2. *Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi istencine, kendi yasasına, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi.* 3. *İnsanın kendi istemesi, kendi istenci ile eylemde bulunabilme olanağı; insanın dıştan engellenmeden etki yapabilmesi.* Peki, aklına gelebilecek her şeyi yapmak veya dile getirmek özgürlük müdür? Akıldan, mantıktan, vicdandan bağımsız özgürlük düşünülebilir mi? Özgür davranabilmenin de belli kuralları var mıdır? Özgürlük sanıldığı kadar aksine kendi içinde sınırları olan bir kavramdır. Herkes söz ve davranışlarında ancak başkalarının özgürlük alanına girmedikçe özgürdür.

Özgürlük ben-merkezcilikten uzak bir değerdir. Yani başka insanlar veya diğer varlıkların birtakım hakları yokmuş gibi davranmak özgürlük değil saygısızlıktır. Ayrıca sadece kendilerini düşünüp karşılarındakinin özgürlüklerini elinden alanlar bunun pişmanlığını er geç yaşarlar. “Bütün Oyuncaklar Benim (BOB)” masalında kendi oyuncaklarıyla yetinmeyip arkadaşlarının oyuncaklarını izinsiz alarak onları bir dolapta saklayan bir

çocuk vardır. Ancak oyuncaklar bir gün saklandıkları dolaptan kurtulurlar ve masalın aşağıdaki bölümünden anlaşılacağı üzere de özgür olmanın hazzına ulaşırlar:

“Oyuncaklar artık özgür ve mutluymuş. Çocuklar uyanmadan, güneşin ilk ışıklarına tutunarak evlerine dönüyorlarmış. Gece olduğunda ise, ay ışığının kollarından gökyüzüne tırmanıp, yeniden parlayan birer yıldız oluyorlarmış.”(BOB, s.143)

Bazen küçük bir hata özgürlüğümüzü kısıtlayacak kişi veya varlıkların eline düşmemize neden olabilir. “Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor (EÜAD)” adlı masalda okuma yazma bilmeyen, buna rağmen babasının uçan dairesine binerek Eğlence Ülkesi’ne gitmeyi planlayan dinozor, uçan dairenin yanlış düğmesine basarak bilmediği bir gezegene iner. Ancak onu indiği gezegende bir kafese kapatırlar. Neyse ki dinozor sergilediği şu davranış neticesinde özgürlüğüne kavuşur:

Küçük dinozor kafesin parmaklığına dokumuş. Gerçekten makarnaymışlar. Elledikçe çıtır çıtır kırılmışlar. Dinozor kafesten kurtulmuş. (EÜAD, s. 128)

Kimi zaman da hiç farkında olmadan kendi yaşam alanımızı kısıtlarken başkalarına özgürlük sunabiliriz. “Sinderella Olmak İsteyen Çocuk (SOİÇ)” masalında Sinderella masallarda görüldüğü gibi mutlu değildir aslında. O kendisine söz hakkı verilmemiş, eğitim alamamış, saraya kapatılmış bir kızdır. Özgürlüğüne ancak yerinde olmak isteyen başka bir kız sayesinde kavuşur. Özgür olmanın ne kadar değerli bir şey olduğunu da şu cümleleriyle anlatır:

Sinderella olmak isteyen kıza elini uzatıp, “Ben gerçek Sinderella’yım,” demiş.

“Yerime geçmek istediğin için gitmeden önce sana teşekkür etmek istedim. Bundan böyle artık özgürüm.” (SOİÇ, s.90)

Tablo 3.6: Özgürlük değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Özgürlük	Işıkları Dolaşan Çocuk, Şımarık Fil, Sinderella Olmak İsteyen Çocuk, Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor, Bütün Oyuncaklar Benim, Rengini Arayan Top, Masalları Arayan Çocuk, Büyük Yatakta Kim Yatacak?, Yaramaz Trafik Lambası, Reklamları Çizen Çocuk, Ben Ne Olacağım, Ben “Büyüküm”

Temizlik

“Aslan yattığı yerden belli olur” atasözümüzü günlük hayatımızda sıkça kullanırız. İnsanların yaşadıkları ortam, yaptıkları davranışlar onların nasıl bir kişiliğe sahip oldukları hakkında bize bilgi verir. Kişisel yaşamında temiz olmayan insanlar bunu dışarıdaki yaşamına ve eylemlerine de yansıtırlar. O halde burada hem somut hem de soyut manada temizlikten söz edebiliriz. İnsanın yaşadığı ortamın ve bedeninin temiz olması kadar zihninin ve ruhunun da temiz olması gerekmektedir.

İlk olarak çevre temizliği konusunu ele alalım. Çevreyi temiz tutmak kadar çevre kirliliğine neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması da önemlidir. Bu noktada fabrikaların çevreye zarar vermemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Fabrikaların bacalarına filtre takılmaması, fabrikadan çıkan gazların havaya karışmasına neden olmakta bu durum tüm canlılara zarar vermektedir. Hiçbirimiz nefes almadan yaşayamayız. Dolayısıyla bu zehirli gazlar, solunum yoluyla biz canlılara geçmektedir ve

yaşamımızı tehdit etmektedir. Bundan dolayı da tüm yetkililer bu konuda duyarlı olmalı, canlı hayatını tehlikeye atacak uygulamalardan kaçınmalıdır.

“Cadı Burunlu Fabrika (CBF)” adlı masalda da yerleşim alanına kurulmuş bir fabrikanın bacasından çıkan kara dumanlar havayı kirletir. Fabrikadan sızan zehirli atıklar ise yakınlardaki dereye karışmaktadır. Bu durumdan dere kenarında oynayan çocuklar ve diğer canlılar etkilenmektedir. Neyse ki Uzaylı çocuk, bu duruma nasıl bir çare bulunacağı konusunda gereken bilgileri verir:

Uzaylı çocuk açıklamış:

“Bu makineler bütün pislikleri temizler. Biz fabrikayı kurmadan önce, ilk iş olarak bu temizleme makinelerini yaparız. Yoksa ülkemiz kirlenir, bütün güzellikler renklerini, canlılığını kaybeder.”(CBF, s.84)

İnsanlar suya attıkları çöplerin suda kaybolduğunu ya da suyun o çöpleri bir kıyıya bırakacağını zannederler. Oysaki ister suda ister karada olsun atılan çöpler tüm canlılara zarar vermektedir. Unutulmamalıdır ki halının altına süpürülen pislikler sadece anı kurtarır. Ancak gün gelir, bu pislikler birikip dağ gibi olur ve biz bu dağın altında kalabiliriz. Yani bu durumdan en çok biz zarar görürüz. Suyu bırakılan çöpler de tıpkı bu halının altına süpürülen pislikler gibidir. Bu çöpler denizin mavisini, güzelliğini; deniz altında yaşayan bin bir çeşit canlının yaşamını tehdit etmektedir.

“Denizin Altını Merak Eden Vapur (DAMEV)” adlı masalda da suların temiz tutulması konusuna vurgu yapılır. Masalda vapurun denizin altında yaşayan arkadaşları vardır. Zamanında denizin altını o kadar çok övmüşlerdir ki, vapur denizin altını merak etmektedir. Ancak denizin altına inince gözlerine inanamaz. İnsanların attıkları çöpler yüzünden denizin altı yaşanmayacak hale gelmiştir. Tekrar denizin yüzeyine çıkan vapur çocuklardan denizi kirletmeme konusunda söz alır:

“Küçük vapur onlara denizin altında gördüklerini anlatmış. “Siz herkesi uyarın. Denizi kirletmesinler.” demiş.

Küçük vapur artık çok mutluymuş.

(...)

En sevdiği şey de, çocukların denize çöp atmamalarıymış. Çocuklar, büyüdüleri zaman da denize çöp atmayacaklarmış.” (DAMEV, s.113)

Aynı gökyüzünü paylaşan insanlar olarak birbirimize saygılı olmak, birlikte yaşamın gerektirdiği kurallara uymak zorundayız. Yenilen şeylerin çöplerini yere atmamak, her şeyden önce kendimize duyduğumuz saygının göstergesidir.

Dünya’da başka insanlar ve canlıların da yaşadığını hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız ve çevremizi temiz tutmaya özen göstermeliyiz. Belki çevre temizliği konusunda yazılı kurallar yoktur. Ancak adalet her konuda olduğu gibi bu konuda da kişinin vicdanı olmalıdır. “Çöp Kafalı Çocuk (ÇKÇ)” adlı masalda da bir çocuk yediği şeylerin çöplerini çevreye atar. Ancak bu durumu Uzaylı çocuk görür. Gördükleri karşısında oldukça şaşkındır:

Bir gün yine yediği şeylerin çöplerini yere atarken, uçan dairesiyle bulutların üzerinden geçmekte olan Uzaylı bir çocuk görmüş onu. Çok şaşırılmış. “Dünya insanların evi değil mi? İnsan evini kirletir mi hiç?” diye düşünmüş. (ÇKÇ, s.199)

Tablo 3.7: Temizlik değerinin bulunduğu masallar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Temizlik	Geceyi Unutan Fil, Fasulye Motorlu Uçan Daire, Dağınık Çocuk, Park Yiyen Robot, Cadı Burunlu Fabrika, Denizin Altını Merak Eden Vapur, Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor, Bana Bir Rüya Ver, Buruşuk Kâğıt Parçası, Çöp Kafalı Çocuk, Ben Ne Zaman Büyüyeceğim? Reklamları Çizen Çocuk

Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Güven (2014) sorumluluğu *kişinin kendisi ve başkalarına karşı yerine getirmesi gereken görev ve yükümlüklerini zamanında yerine getirmesi durumu* olarak tanımlamaktadır. Yaman'a (2014) göre ise insanın insanlığı, şeklen insan olmaktan ziyade ruhen ve davranış olarak farklılığı yakalayabilmesinde yatmaktadır. O hâlde bireylerin kendilerini sorumlu hissetmesi için iç seslerine kulak vermeleri gerekir. Kuşkusuz gösterilen çaba ve sahip olunan sorumluluk duygusu kişinin hem kendine hem başkalarına saygısının göstergesidir.

İçinde bulunduğumuz topluma karşı da bazı sorumluluklarımız vardır. Çevreyi temiz tutmak, trafik kurallarına uymak, çalışanın işini düzgün yapması, işverenin çalışanlarının haklarını gözetmesi, bir eğitimcinin topluma faydalı nesiller yetiştirmesi... Topluma yararlı olabilmek için ilk olarak bireysel sorumluluklarımızı yerine getirmemiz gerekir:

"Buruşuk Kâğıt Parçası (BKP)" adlı masalda bunu konuya vurgu yapılır. Bu masalda iki çocuk, yerde saatlerce duran ve kimsenin eğilip almadığı kâğıt parçasını yerden alıp atarlar. Böylece hem kendilerine hem de içinde buldukları topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmiş olurlar. Aşağıdaki diyalogdan anlaşılacağı üzere de bireysel sorumluluk konusunda oldukça bilinçlidirler:

Diğer çocuk, "Peki ama neden biz kaldırıyor muşuz ki? Büyüklerin işi değil mi bu?" diye karşı çıkmış.

Kâğıdı kaldıran çocuk arkadaşına, "Bizim de büyüdüğümüz de sayısız sorumluluklarımız olacak," demiş. "O zaman bizim gözümüzden kaçan işleri de bizim çocuklarımız üstlenir." (BKP, s.162)

Bir öğrencinin ders çalışması, ödevlerini zamanında yapması kendi sorumluluğunun bilincinde olduğunun göstergesidir. "Uzaylı Çocuğun Ödevi (UÇÖ)" adlı masalda da Uzaylı çocuk bireysel sorumluluğunu yerine getirerek içinde bulunduğu gruba katkı sağlar. Burada Uzaylı çocuk, ödevini yapmak ve Dünya'yı tanımak için Dünya'ya gelir. Bu ödevini yaparak hem kendisi bir şeyler öğrenir hem de gezegenindeki öğretmen ve arkadaşlarının Dünya ile ilgili bilgi edinmelerini sağlar:

Uzaylı çocuk, uçan dairesine binmiş ve öğretmenin ona verdiği ödevi yapmak üzere çok uzaklardaki bu gezegene gelmiş. Bu gezegen neresi miymiş? Dünya imiş!

Okula döndüğünde, Dünya'da öğrendiklerinden öğretmenin de çok memnun olacağından eminmiş. (UÇÖ, s.164)

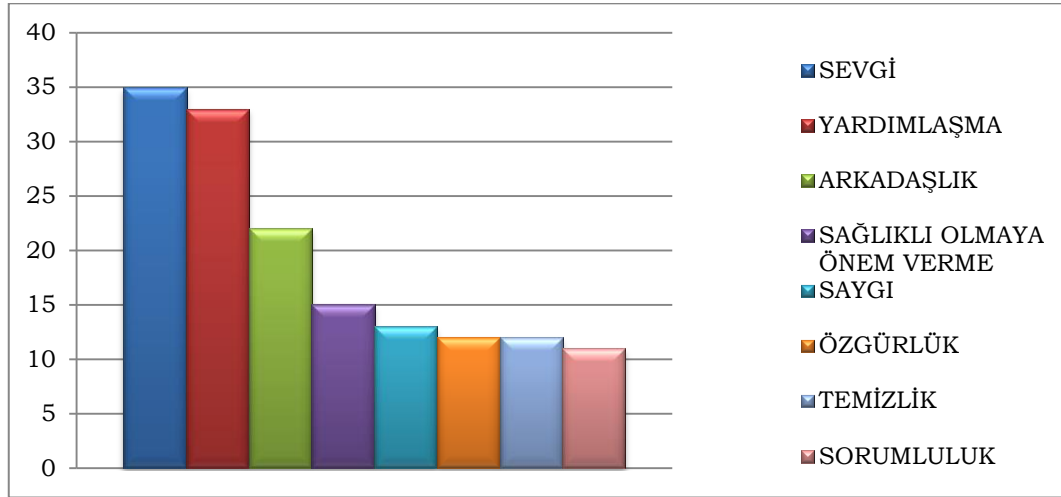
"İşğini Yitiren Yıldız (IYY)" masalında da çevreye karşı duyarlı, sorumluluklarının bilincinde olan bir çocuk vardır. Bu çocuk karşı kıyıda altı yıldızı tek tek saymadan

uyuyamaz. Ancak bir gün bu yıldızlardan birinin ışığı söner. Çocuk onun için endişelenmeye başladığında bu yıldızın arkadaşlarını karşısında bulur. Günlerdir yıldızla ait olduğunu sandığı ışığın aslında bir sokak lambasına ait olduğunu öğrenir. Bu lambayı biri taş atıp kırmıştır. Sokak lambasının arkadaşları çocuğun bu durumu düzeltmeye inanırlar. Bu inancın nedenini de çocuğa şu şekilde aktarırlar:

“Çocuksun ama birçok büyükten dikkatlisin. Çevreni inceliyor, her değişikliği fark ediyorsun. Eğer herkes senin gibi olsaydı, her yer düzenli, her yer tertemiz olurdu. Sen, arkadaşımızın ışığının söndüğünü fark edemeyen büyükleri uyar, yeter.” demiş lambalar. (IYY, s.212)

Tablo 3.8: Sorumluluk değerinin bulunduğu masallar.

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Masallar
Sorumluluk	Kardeş İsteyen Çocuk, Nerden Çıktı Bu Kardeş?, Denizin Altını Merak Eden Vapur, Buruşuk Kâğıt Parçası, Uzaylı Çocuğun Ödevi, Masalını Arayan Ejderha, Işığını Yitiren Yıldız, Park Yiyen Robot, Sinderella Olmak İsteyen Çocuk, Yatağın Altındaki Harfler, Çöp Kafalı Çocuk

Grafik 3.1 Aytül Akal'ın Masallarında öne çıkan değerlerin frekansları

Sonuç

Bu araştırmada Aytül Akal tarafından kaleme alınan ve “Masal Masal” adlı kitapta yer alan elli sekiz masalda öne çıkan sekiz değer tespit edilmiştir. İncelenen masalarda en çok rastlanılan değer “sevgi” değeridir. Sevgi değerini sırasıyla yardımlaşma, arkadaşlık, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, temizlik, özgürlük, sorumluluk değerleri takip eder.

Aytül Akal'ın elli sekiz masalının otuz beşinde sevgi değerine yer verilmiştir. Masallarda sevginin sonsuzluğuna vurgu yapılır. İnsan istedikten sonra doğadaki her varlığı her canlıyı sevebilir. İnsanı, hayvanı, doğayı, uykuyu, gezmeyi, okumayı...

Yardımlaşma değeri otuz üç masalda tespit edilmiştir. Masallarda kimi zaman çok uzaklardan gelen bir Uzaylı çocuk Dünyalı çocuğun yardımına koşar kimi zaman ne yapacağını bilmeyen bu Uzaylı çocuğa Dünyalı arkadaşı yardım elini uzatır. Bazen sihirli bir değnek olmaz denileni oldurur bazen de hafif esen bir rüzgâr dertlere derman olur. En önemlisi de insan olmayı öğreten, hududu olmayan bir olgu olarak karşımıza çıkar yardımlaşma.

Arkadaşlık değeri, yirmi iki masalda bulunmaktadır. Aytül Akal'ın kimi masallarında arkadaşlar her koşulda birbirlerine yardım eder. Kimi masallarında bilinmeyen bir gezegenden gelen bir arkadaş, kahramana yaşamı boyunca unutamayacağı bir ders verir. Kimi masallarında ise masal kahramanı karşısındaki bireye rehberlik eder ve onun yaşamına yön veren güzel bir adım atar.

Sağlıklı olmaya önem verme değeri on beş masalda yer almaktadır. Masallarda sağlık; beden, zihin ve ruh sağlığı olmak üzere üç şekilde işlenmiştir. Sağlıklı beslenme, beden temizliğinin sağlığa etkisi, sigara içmeme, spor yapma, bilgisayar karşısında gereğinden fazla vakit geçirmeme, şiddet içerikli görsel araçlar ve oyunlardan uzak durarak ruh sağlığını koruma gibi konulara vurgu yapılmıştır.

Saygı değeri on üç masalda karşımıza çıkar. Masallarda toplu halde yaşamının gerektirdiği normlara uygun davranma, kişilerarası etkileşimde ego geliştirici dilin kullanma, başkalarının özgürlük alanlarına müdahale etmeme, aynı sosyal gruba dâhil olanların karşılıklı olarak haklarını gözetmesi, izin alma, özür dileme gibi insani davranışların sergilenmesi gibi durumlara dikkat çekilmektedir.

Temizlik değeri on iki masalda tespit edilmiştir. Bu değer masallarda daha çok çevrenin ve bedenin temiz tutulması şeklinde işlenmiştir. Ayrıca kişisel yaşam alanının temiz ve düzenli olması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Özgürlük değerine on iki masalda yer verilmiştir. Özgürlük kavramı masallarda esaretten kurtulma, seçme, fikirlerini açıkça belirtme, kişilerin kendi kararlarını kendilerinin tayin edebilmesi şeklinde karşımıza çıkar.

Sorumluluk değeri on bir masalda yer almaktadır. Masallarda kişinin kendisine, çevresine ve tüm insanlığa karşı sorumlu davranması gerektiğine vurgu yapılır. Bazen verilen bir ödevi yapmak için çaba harcamak bazen doğayı korumak için mücadele etmek bazen de dünyaya yeni gelmiş bir bireyi bütünüyle hayata hazırlamak sorumluluk sahibi kişilerin sergilediği davranışlardır. Ayrıca kendine emanet edilen bir şeyi canı pahasına korumak; bireysel, toplumsal ve evrensel gelişime katkı sağlayacak adımlar atmak da sorumlu davranmanın en güzel örneklerindedir.

Çalışmamızın özellikle son yıllarda kaleme alınmış masalların değerler, değerler eğitimi açısından incelenmesine yönelik çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir. Masallarda yer alan değerlerin hedef kitlede istenilen davranış değişikliğini oluşturma açısından oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında, Aytül Akal tarafından kaleme alınan masalların ilkökul ve ortaokul ders kitaplarında yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Edebî eserlerin değer aktarımı konusunda bireylere somut veriler sunduğu göz önünde bulundurulduğunda incelenen masalların değerlerin özümsemesi noktasında önemli bir kaynak olabileceği söylenebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda şu önerilerde bulunulabilir:

- 1- Aytül Akal'ın kaleme almış olduğu masalarda, farklı ve ilgi çekici karakterlere (Uzaylı Çocuk, Fasulye Motorlu Uçan Daire, Park Yiyen Robot vb.) yer verdiği, somut örneklerle değer aktarımına katkı sağladığı göz önüne alınarak özellikle ilkokul ve ortaokul kitaplarında bu tür masalara yer verilebilir.
- 2- Masalarda sadece çocuklara değil, veli ve eğitimcilere yönelik de mesajlar yer almaktadır ve bu masalarda değişik yaş gruplarına hitap eden iletiler bulunmaktadır. Bu nedenle masallar ilk olarak öğretmenler ve veliler tarafından değerlendirilip daha sonra öğrenciler ilgi ve yaşlarına uygun masalara yönlendirilebilir.
- 3- Ele alınan masalarda olaylar güncel hayattan seçilerek çocuklara yaşadığı hayatı tanıtmayı sağladığından, onları içinde yaşayacakları hayata hazırlayacaklarından bahsedilebilir.
- 4- Masalardaki konuların güncel hayattan alınmasıyla, değer aktarımının daha güncel şeyler üzerinden yapıldığına dikkat çekilebilir.

Kaynakça

- Akal, A. (2012). İp Bacaklı Uzaylı Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 16-20). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Küçük Kertenkele. Masal Masal içinde, (s. 34-36) İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Meraklı Uzay Çocuğu. Masal Masal içinde, (s. 37-40). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Işıkları Dolaşan Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 63-66). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Küçük Anne. Masal Masal içinde, (s. 75-79). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Cadı Burunlu Fabrika. Masal Masal içinde, (s. 80-84). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Sinderella Olmak İsteyen Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 89-91). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Denizın Altını Merak Eden Vapur. Masal Masal içinde, (s. 110-113). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Eğlence Ülkesini Arayan Dinozor. Masal Masal içinde, (s. 125-129). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Yaşlı Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 130-133). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Bütün Oyuncaklar Benim. Masal Masal içinde, (s. 141-144). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Bana Bir Rüya Ver. Masal Masal içinde, (s. 145-148). İzmir: Uçanbalık Yayınları

- Akal, A. (2012). Rengini Arayan Top. Masal Masal içinde, (s. 152-154). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Buruşuk Kâğıt Parçası. Masal Masal içinde, (s. 159-162). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Uzaylı Çocuğun Ödevi. Masal Masal içinde, (s. 163-166). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Üç Sihirli Öpücük. Masal Masal içinde, (s. 167-169). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Soru Balonları. Masal Masal içinde, (s. 170-173). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Masalları Arayan Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 177-179). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Çöp Kafalı Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 199-201). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Reklamları Çizen Çocuk. Masal Masal içinde, (s. 206-210). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Işığını Yitiren Yıldız. Masal Masal içinde, (s. 211-213). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akal, A. (2012). Ben Ne Olacağım. Masal Masal içinde, (s. 234-237). İzmir: Uçanbalık Yayınları
- Akarsu, B. (2015). Felsefe Terimleri Sözlüğü. (14. Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Aydın, M.Z. ve Gürler, Ş.A. (2014). Okulda Değerler Eğitimi. (4. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Boratav, P.N. (2014). 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. (2. Baskı). Ankara: BilgeSu Yayıncılık
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Develioğlu, F. (2006). Osmanlıca-Türkçe Sözlük. (23. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Fichter, J.H. (2015). Sosyoloji Nedir. (2. Baskı). (Çev. N. Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık
- Gürel, Z. (2014). Şangrak Türk Dünyası Çocuk Edebiyatına Giriş. Ankara: Avrasya Kütüphaneciler Birliği
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N.K. (2007). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Öncü Kitap.
- Günay, U. (1998). Masal. (3. Baskı). Türk Dünyası El Kitabı. (s. 425-438). 3. Cilt Seri: I Sayı: A. 31/I Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158
- Hökelekli, H. (2011). Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları
- Kúnos, İ. (2001). Türk Halk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayıncılık

- Kurnaz, C. (2004). Eski Türk Edebiyatı. Ankara: Gazi Kitabevi
- Kuzu, T. (2007). "Aytül Akal'ın Masallarıyla Çocuklara Demokratik Yaşam Eğitimi", Ankara: II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri) 04-06 Ekim 2006, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kuzu T. (2008). "Aytül Akal'ın Masallarıyla Çocukta Çevre Bilinci Geliştirme, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 19, s. 327-339.
- Küçük, B., Gedik, F., Akkuş, Z. (2014). "Masal Kitaplarının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Değerleri Perspektifinden Analizi, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), s.1071-1087.
- Neuman, W. L. (2013). Toplumsal Araştırma Yöntemleri 'Nitel ve Nicel Yaklaşımlar' (6. Basım). (Çev. S. Özge). Ankara: Yayın Odası Yayıncılık.
- Sakaoğlu, S. (2012). Masal Araştırmaları. (5. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları
- Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2011). Bilim, Felsefe ve Metodoloji. (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Senek, S. (2018). Aytül Akal'ın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Antalya.
- Silah, M. (2000). Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimi). Ankara: Gazi Kitabevi
- Tezel, N. (2009). Türk Masalları. (4. Basım). İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Toz, H. (2013). Çocuk Edebiyatı Tarihi. Ö. Yılar ve L. Turan (Editörler), Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı içinde, (s. 227-252). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Türkçe Sözlük. (2011). Türk Dil Kurumu (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yaman, E. (2014). Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık